

SOSYODEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER, AFET HAZIR BULUNUŞLUĞU VE AFET OKURYAZARLIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Meral ÖZTÜRK* - Sena TÜRK** - Furkan ARI*** - Sümeyye Bahar AKGÜL**** - Rabia Aleyna YILDIRIM*****

Öz

Afetler sosyal hizmet mesleğinin önemli konu alanlarından birisi olup afet öncesi afetlere hazırlık ve afet okuryazarlığının yükseltilmesinde sosyal hizmet uzmanları önemli görevler üstlenmektedir. Bu önemden yola çıkarak bu araştırma cinsiyet, eğitim durumu ve afete doğrudan maruz kalıp kalmama durumuna göre afet hazır bulunuşluğu ve afet okuryazarlığının farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektedir. Ayrıca araştırmada afet hazır bulunuşluğu ile afet okuryazarlığı arasındaki ilişki analiz edilmiş, bulgular sosyal hizmet perspektifiyle yorumlanmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya 282'si (%71,2) kadın ve 114'ü (%28,8) erkek olmak üzere 396 kişi katılmıştır. 18-62 yaş aralığındaki katılımcıların yaş ortalaması $27,05 \pm 8,74$ 'tir. Araştırma kapsamında veriler Kişisel Bilgi Formu, Afet Hazır Bulunuşluk Ölçeği ve Afet Okuryazarlık Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde bağımsız örneklem t-testi ve basit doğrusal regresyon analizleri uygulanmıştır. Bulgular katılımcıların orta düzeyde afet hazır bulunuşluğu ve afet okuryazarlığına sahip olduğunu göstermektedir. Afet hazır bulunuşluğu sosyodemografik faktörler açısından farklılaşmazken; kadınların ve üniversite mezunlarının afet okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Afet okuryazarlığı afete maruz kalıp kalmama durumuna göre farklılaşmamaktadır. Son olarak afet okuryazarlığı afet hazır bulunuşluk düzeyini pozitif yönde etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Afet hazır bulunuşluğu, Afet okuryazarlığı, Sosyal hizmet.

The Relationship Between Socio-Demographic Variables, Disaster Preparedness and Disaster Literacy

Abstract

Disasters are one of the key areas of the social work profession, and social work professionals play an essential role in disaster preparedness and increasing disaster literacy before disasters occur. The present study examines whether disaster preparedness and disaster literacy differ according to gender, educational level, and direct exposure to disasters. Additionally, the relationship between disaster preparedness and disaster literacy is analysed, and the findings are interpreted from a social work perspective. To achieve the aim of the study, a survey model was used. A total of 396 participants, including 282 women (71.2%) and 114 men (28.8%), took part in the study. The ages of the participants ranged from 18 to 62, with a mean age of 27.05 ± 8.74 years. Data were collected using a Demographic Information Form, Disaster Preparedness Scale, and Disaster Literacy Scale. Independent sample t-tests and simple linear regression analyses were applied to analyse the data, with the findings indicating that the participants exhibited an intermediate level of disaster preparedness and disaster literacy. While disaster preparedness did not differ according to sociodemographic factors, it was found that women and university graduates had higher levels of disaster literacy. Disaster literacy did not vary according to the participants' exposure to disasters, and finally, disaster literacy positively influenced disaster preparedness.

Keywords: Disaster, Disaster preparedness, Disaster literacy, Social work.

* Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Toplumsal Gelişme ve Sosyal Politika Anabilim Dalı, mrozturk@cumhuriyet.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7570-5361>

** Sosyal Hizmet Uzmanı, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, shu.senakaya@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0002-3630-9045>

*** Dr.Öğr.Üyesi Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Birey ve Toplum Sorunları Anabilim Dalı, furkanari@cumhuriyet.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3021-6668>.

**** Sosyal Hizmet Uzmanı, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, shu.baharakgul@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0004-6159-1868>

***** Sosyal Hizmet Uzmanı, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, alyay1017@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0007-6213-0635>

1. Giriş

Afetler insanlık tarihinin başlangıcından bu yana toplumları etkisi altına alan doğal kaynaklı (deprem, sel, tsunami, çığ, kuraklık, heyelan vs.), insan kaynaklı (savaşlar, taşımacılık kazaları) ve teknoloji kaynaklı (terör saldırıları, biyolojik silahlar, nükleer sızıntılar, endüstriyel kazalar, ulaşım kazaları çevre kirliliği vs.) olaylardır (Kadioğlu, 2011; Uluğ, 2009). Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de toplumsal etkileri en fazla hissedilen afetler doğal kaynaklı afetlerdir. Zarara uğrayan yerleşim alanları ve etkilenen kişi sayısı baz alındığında sırasıyla deprem, sel, çığ ve orman yangınlarının en sık yaşanan doğal afetler olduğu görülmektedir (Altun, 2018; Kundak & Kadioğlu, 2011; Türk & Bilican-Gökkaya, 2023; Türk & Kaya, 2023). Özellikle dünyadaki en aktif deprem kuşaklarından biri olan Akdeniz-Alp-Himalaya deprem kuşağında yer alan Türkiye’de yüksek can ve mal kayıplarına neden olan pek çok deprem meydana gelmiştir. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’nın yayınlamış olduğu rapora göre, 1900-2018 yılları arasında meydana gelen 200’den fazla orta ve büyük ölçekli depremlerde 100 binin üzerinde insan yaşamını yitirmiş ve yüzbinlerce bina ağır hasar görmüştür (T.C. İletişim Başkanlığı, 2019). Son olarak cumhuriyet tarihinin en yıkıcı depremi olarak kabul edilen 06.02.2023 tarihli Kahramanmaraş Pazarcık ilçe merkezli 7,7 ve Elbistan ilçe merkezli 7,6 şiddetindeki depremlerde de Adana, Adıyaman, Elâzığ, Gaziantep, Diyarbakır, Osmaniye, Hatay, Kilis, Malatya ve Şanlıurfa illeri başta olmak üzere pek çok kent ciddi şekilde etkilenmiştir (AFAD, 2023). Depremlerde 50 bin 783 kişi hayatını kaybetmiş, 12 bin 141 bina ve 66 bin 58 bağımsız bölüm yıkılmıştır (CNNTÜRK, 2023; Habertürk, 2023). Yaşanan büyük çaplı depremler sonrasında 15.03.2023 tarihinde Adıyaman ve Şanlıurfa’yı etkisi altına alan sel felaketi gerçekleşmiş ve 18 kişi hayatını kaybederken yaklaşık 3 bin bina, iş yeri ve araç hasar görmüştür (DHA, 2023). Afetlerin etkileri yalnızca fiziksel kayıplarla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda sosyal, psikolojik ve ekonomik alanlarda da derin izler bırakmaktadır. Bu nedenle afetlere yönelik toplumsal farkındalık ve hazırlık düzeyinin artırılması; afet öncesi risk azaltma çalışmaları, afet anındaki müdahaleler ve afet sonrası iyileştirme süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır.

Afetlerde yaşanan çok boyutlu kayıplara karşı hazırlıklı olmak, bireylerin yanında haneler, işletmeler, topluluklar, kamu/devlet kurumlarını da içermektedir (Arı, 2023; Wahle & Beatty, 1993). Her birim kendi içerisinde afete yönelik çeşitli hazırlıklarda bulunmaktadır. Afet hazır bulunuşluğu, en küçük birim olan aileden başlayarak işletmeler, topluluklar ve kamu kurumlarının organizasyon yapısına göre farklılık göstermektedir. Özellikle kamu kurumları afete hazırlık sürecinde, afet sonrasında meydana gelebilecek krizlerin yönetimine, yetki ve sorumlulukların belirlenmesine ve müdahale sürecinde gerekli olan kaynakların tespit edilmesine odaklanmaktadır. Bu kapsamda afetlere hazırlık süreci, eğitim ve tatbikat çalışmalarının yanı sıra teknik ve mali yardımların planlanmasını da kapsamaktadır (Tüfekçi, 2023). Afetlere hazırlıklı olmak, afetlere yönelik önceden hazırlık yapmak, etkilerini azaltmak için önlemler almak, afet sonrasında toplumun ihtiyaçlarını karşılamak ve etkili bir iyileşme sürecini başlatmak gibi basamakları içermektedir (Sutton & Tierney, 2006).

Demirdelen ve Çakıcı’nın (2021) da ifade ettiği üzere afetlerle baş edebilmek ve afet öncesi hazırlık sürecinde etkin bir rol oynayabilmek adına toplumların afetlere yönelik okuryazarlık seviyelerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Dünya genelinde yaşanan doğal afetlere bakıldığında, düşük eğitim seviyesine sahip geri kalmış ülkelerdeki afetlerin hasar düzeylerinin gelişmiş ülkelere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Nitekim Usta’nın (2023) 1900-2022 yılları arasında dünyada meydana gelen afetleri istatistiksel açıdan incelediği çalışmasında, gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerde afetlerin daha yıkıcı etkiler meydana getirdiği belirtilmektedir. Dolayısıyla bireylerin yaşadıkları afetlerden kaynaklı travmalarının önüne geçebilmek, hızlıca yeni normale uyum sağlayarak kendi kendilerine yetebilecek konuma gelerek güçlenmelerine yardımcı olabilmek ve afet sonrası

hasarların en aza indirilebilmesi için toplumlarda afet okuryazarlığının geliştirilebilmesi gerekmektedir (Mufit vd., 2020). Afet okuryazarlığı, bireylerin bir afet karşısında afetin etkilerini hafifletme, afete hazırlanma, müdahale etme ve afetin yıkıcı etkilerinden kurtulabilmek amacıyla bilinçli karar verme, talimatları takip etme, afetle ilgili bilgileri okuma, anlama ve kullanma becerilerine sahip olma sürecini ifade etmektedir (Sørensen, 2012). Bu bağlamda afet okuryazarlığı hem afet öncesinde hem afet anında hem de afet sonrasında ihtiyaç duyulan yeteneklerle ilgilidir. Dolayısıyla afet okuryazarlığı; afet için gerekli yetenekler, temel beceri ve davranışların yanı sıra hazırlık ve zarar azaltma bilgisini geliştirerek toplumu afetlere karşı dirençli hale getirmeyi (Chu vd., 2018), afet riskini en aza indirebilmek için bireylerin ve toplumların afetler hakkında bilgi ve farkındalık kazanmasını amaçlamaktadır (Mufit vd., 2020). Afet okuryazarlığı üç temel boyuttan oluşmaktadır. *Afet hakkında bilgi edinme sürecini* içeren ilk boyutta genellikle temel ve basit seviyedeki bilgiler yer almaktadır. *Etkili afet müdahalesi için gerekli becerileri* konu alan ikinci boyut ise bu bilgilerin kişi tarafından kabul edilmesi ve özümsemesi anlamına gelmektedir. *Afete yönelik temel yeterlilik ve tutumları* kapsayan üçüncü boyut, edinilen ve benimsenen bu bilgilerin bireyin tutum ve davranışlarına dönüşmesi şeklinde açıklanabilir (Bloom, 1956; Sözcü & Aydınöz, 2019). Afet okuryazarı bir kişinin ise afetlerle yüzleşmek, çevresine örnek olmak ve bu tür durumlarda ideal davranışları sergileyebilmek adına gerekli bilgi ve tutuma sahip olması beklenmektedir (Sözcü & Aydınöz, 2019).

Görüldüğü üzere afet hazır bulunuşluğu ve afet okuryazarlığı bireylerin ve toplumların afetlere karşı dirençli hale gelmesini sağlayan önemli birer beceri ve farkındalık sürecidir. Her ne kadar bireyler kendi çabaları ve kamu kurumları ile afet hazır bulunuşluk ve afet okuryazarlık düzeylerini arttırmaya yönelik gayret içerisinde olsa dahi beklenmedik bir anda ortaya çıkan afetler bireylerin ve toplumların tüm sistemini alt üst etmektedir (Türk, 2022). Sosyal hizmet uzmanları, bu sürecin her aşamasında aktif rol oynayarak hem bireysel hem de toplumsal düzeyde afetlere karşı hazırlığı ve farkındalığı artırabilir (Aydemir & Öngören, 2023). Nitekim sosyal hizmet mesleği, bireylerin ve toplulukların refahını artırmayı ve kriz durumlarında destek sağlamayı amaçlayan temel bir disiplindir (Aydemir vd., 2024). Bu bağlamda afetlere hazırlık sürecinde sosyal hizmet disiplinin krize müdahale ve güçlendirme yaklaşımlarından yararlanılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca afete maruz kalan bireylerin hem maddi hem de manevi zorluklar yaşadıkları bilinmektedir. Afetler sonrasında özellikle bireylerin yeni normale hızlı bir şekilde uyum sağlayabilmeleri için güçlendirme perspektifi çerçevesinde organize edilen sosyal hizmet uygulamaları da önem arz etmektedir (Işıksan, 2021; Şahin, 2024). Güçlendirme kuramı, afete maruz kalan bireylerin yeni normale uyum sağlamalarına yönelik sahip oldukları güçlü yönlerinin ve potansiyellerinin farkına varmalarına yardımcı olarak bu güç ve potansiyellerini kullanmalarına yönelik kendilerini cesaretlendirerek kendi kendilerine yetecek duruma gelmelerini hedeflemektedir (Erbay, 2019). Yukarıda da belirtildiği gibi afetlerde sosyal hizmet uygulamalarında bir diğer önemli yaklaşım da krize müdahaledir. Afetlerde krize müdahale süreçleri sosyal hizmetin genelci yapısı ile gerçekleştirilmektedir. Afet sonrasında krize müdahale yaklaşımı mikro boyutta bireyden başlayarak makro boyutta ise topluma kadar uzanan bir süreç ile uygulanmaktadır. Afete maruz kalan bireylerin en kısa zamanda afet öncesindeki normal yaşantısına dönmesi amaçlanmaktadır. Afete maruz kalan bireylerin ve toplulukların afet sonrasında karşılaştıkları belirsizliklerle mücadele edebilmeleri için sosyal destek mekanizmalarının devreye sokularak baş etme stratejileri geliştirmelerine yönelik cesaretlendirmeleri gerekmektedir (Mavili-Aktaş, 2003).

Literatürde afet hazır bulunuşluk ve okuryazarlığının çeşitli değişkenlere göre farklılık gösterebildiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda afet okuryazarlığı ve cinsiyet (Bulut, 2023; Demirdelen, 2020; Sözcü & Aydınöz, 2019), eğitim düzeyi (Bulut, 2023) ve daha önce doğrudan afete maruz kalma (Sözcü & Aydınöz, 2019) arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışmalar mevcuttur. Benzer şekilde afet hazır bulunuşluğu ve cinsiyet (Kadioğlu & Uncu, 2018; Tercan, 2022), eğitim düzeyi (Tercan, 2022; Ünal vd., 2022) ve daha önce doğrudan afete maruz kalma (Demirci, 2023; Malmin, 2021; Yıldız vd.,

2024) arasında da bir ilişkiyi saptayan çalışmalara da rastlanmaktadır. Araştırmalarda ayrıca afet okuryazarlığının afet hazır bulunuşluğu ile ilişkisi de ortaya konmuştur (Erkin-Geyiktepe, 2023; Güngör, 2023). Ancak bir afet ülkesi olmasına karşın Türkiye’de afet hazır bulunuşluğu (Ağahan & Demirbilek, 2023; Çiftçi-Baykal vd., 2023; Tercan, 2022; Tüfekçi, 2023; Türk vd., 2024) ve afet okuryazarlığı (Çelebi & Durmuş-Sarikahya, 2022; Demirdelen & Çakıcı, 2021;) ile ilgili çalışmalar yapılmış olmasına karşın bu iki değişkeni birlikte ele alan çalışmaların (Güngör, 2023) sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Öte yandan bu değişkenleri sosyal hizmet perspektifinden ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Literatürdeki bu boşluktan yola çıkarak bu çalışma 6 Şubat depremleri ve sel felaketi sonrasında bir afet ülkesi olduğu iyice anlaşılan Türkiye’de afet hazır bulunuşluğu ve afet okuryazarlık düzeyini, her iki değişkenin bazı sosyodemografik (cinsiyet, eğitim düzeyi ve daha önce afete doğrudan maruz kalıp kalmamak) değişkenler bakımından farklılaşıp farklılaşmadığını ve afet okuryazarlığının afet hazır bulunuşluğunu ne düzeyde ve yönde yordadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın afetlere hazır bulunmak ve olası zararları minimum düzeye indirebilmek için alanda çalışan meslek profesyonellerine, toplumdaki bireyleri ve sistemleri harekete geçirmek ve afetler hakkında toplumsal bilinci yükseltmek adına politika oluşturuculara ve bu alanda çalışma yürüten araştırmacılara rehberlik ve kaynaklık etmesi beklenmektedir. Buradan hareketle araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

H_1 : Bireylerin afet hazır bulunuşluk düzeyleri cinsiyet, eğitim düzeyi ve bir afete doğrudan maruz kalma gibi bazı sosyodemografik değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H_2 : Bireylerin afet okuryazarlık düzeyleri sosyodemografik değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H_3 : Afet okuryazarlığı afet hazır bulunuşluğunu pozitif yönde anlamlı düzeyde yordamaktadır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Çalışmada, nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma modeli olarak ise ilişkisel tarama modeli uygulanmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki ve/veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin varlığını ve derecesini tespit etmeyi hedeflemektedir (Karasar, 2003).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Türkiye genelindeki 18 yaş üzeri bireylerden oluşmaktadır. Türkiye’de 18 yaş ve üzeri kaç kişinin olduğu tam olarak bilinmemektedir. Araştırma evreninin tam olarak bilinmediği durumlar için $n=(t^2 \times p \times q) \div d^2$ formülü kullanılarak örneklem sayısı hesaplanmaktadır (Cochran, 1963). Örneklem sayısının belirlenebilmesi amacıyla formüldeki değerler yerine konulmuş olup hesaplama sonucunda asgari örneklem sayısı 384 kişi olduğu görülmüştür [$n=(1,96^2 \times 0,50 \times 0,50) \div (0,05)^2$]. Araştırma kapsamında kolayda ve kartopu örnekleme teknikleri kullanılarak 396 kişiye ulaşılmıştır. Katılımcıların 282’si (%71,2) kadın ve 114’ü (%28,8) erkektir. 18-62 yaş aralığındaki katılımcıların yaş ortalaması $27,05 \pm 8,74$ ’tir. Katılımcıların 290’ı (%73,2) bekar iken 106’sı (%26,8) evlidir. 333’ü (%84,1) üniversite düzeyinde eğitime sahip olan katılımcıların 63’ü (%15,9) lise ve altı eğitim düzeyine sahiptir. Katılımcıların 213’ü (%53,8) daha önce doğrudan bir afete maruz kalırken 183’ü (%46,2) daha önce doğrudan herhangi bir afete maruz kalmadıklarını belirtmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada sosyodemografik özellikler (cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, medeni durum vb.) hakkında bilgi elde etmek için Kişisel Bilgi Formu, Afet Okuryazarlığı (AFOY) Ölçeği ve Afet Hazır bulunuşluk (AHB) Ölçeği kullanılmıştır.

Afet Okuryazarlığı (AFOY) Ölçeği Çalışkan ve Üner (2023) tarafından bireylerin afetlere ilişkin temel okuryazarlık düzeylerini ortaya koymak amacıyla geliştirilmiş öz bildirim ölçeğidir. Ölçekte zarar azaltma, hazırlık, müdahale, iyileştirme olmak üzere dört alt boyut bulunmaktadır. 5’li likert (1- Çok zor..., 5-Çok kolay) tipinde cevaplanan ölçek 61 maddeden oluşmaktadır. Ölçek hesaplama kolaylığı sağlaması amacıyla Formül=İndeks=(aritmetik ortalama-1)x(50/4) formülü kullanılarak 0-50 arası değer alacak şekilde standardize edilmiştir. Formüle göre yapılan hesaplama sonucunda ölçekten en düşük 0 en yüksek 50 puan alınabilmekte olup ölçekten alınan puan arttıkça katılımcıların afet okuryazarlık düzeyi artmaktadır. Ölçeğin genelinin Cronbach Alfa değeri 0,95; zarar azaltma boyutu için 0,87, hazırlık boyutu için 0,86, müdahale boyutu için 0,83 ve iyileştirme boyutu için 0,88’dir.

Afet Hazır Bulunuşluk (AHB) Ölçeği, Şentuna ve Çakı (2020) tarafından geliştirilmiştir. 13 maddeden oluşan ölçeğin “afet fiziksel koruma”, “afet planlama”, “afet yardım” ve “afet uyarı sistemleri” olmak üzere 4 alt boyutu vardır. Ölçekteki maddeler “1-Kesinlikle Hayır”, “2- Hayır”, “3-Evet”, “4-Kesinlikle Evet” biçiminde 4’lü likert formatında olup “Kesinlikle Evet: 3.21-4.00”, “Evet: 2.41-3.20”, “Hayır: 1.61- 2.40”, “Kesinlikle Hayır: 0.81-1.60” alacak şekilde puanlandırılmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 13, en yüksek puan 52’dir. Puan arttıkça bireylerin afet hazır bulunuşluk düzeyi artmaktadır. Ölçeğin tamamı için hesaplanan Cronbach Alfa katsayısı 0,82’dir.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler Google formlar aracılığı ile oluşturulan çevrimiçi anket formuyla toplanmıştır. Veriler 26 Mayıs 2023-21 Haziran 2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırma kapsamında kolayda ve kartopu örnekleme teknikleri kullanılmıştır. Anket formunun doldurulması ortalama 10 dakikadır.

Betimsel ve açıklayıcı istatistiklerin bir arada uygulandığı araştırmada, verilerin analizinde SPSS 25.0 paket programı kullanılmıştır. Araştırmada betimsel istatistiklerden frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma uygulanmış, normal dağılım gösteren verilerin analizinde ise açıklayıcı istatistiklerden; bağımsız örneklem t-testi ile Basit Doğrusal Regresyon Analizinden yararlanılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlar 0,05 hata payında %95 güven aralığında değerlendirilmiştir.

2.5. Araştırma Etiği

Araştırma kapsamında ölçme aracının oluşturulmasında kullanılan ölçeklere ilişkin ölçek kullanım izinleri alınmış olup aynı zamanda verilerin toplanma sürecinden önce Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kurulundan 25.05.2023 tarih ve 298176 sayılı etik kurul izni alınmıştır.

3. Bulgular

3.1. Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler

Katılımcıların AHB Ölçeğinden elde ettikleri ortalama puan $2,43 \pm 0,62$, AFOY Ölçeğinden aldıkları toplam puan ise $32,74 \pm 8,44$ olup hem afet hazır bulunuşluk hem de afet okuryazarlık düzeylerinin orta olduğu görülmektedir.

Tablo 1

Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişkenler	n	Min.	Max.	$\bar{x}$	ss.
AHB	396	1,00	4,00	2,43	,62

3.2. Sosyodemografik Değişkenler, Afet Hazır bulunuşluk ve Afet Okuryazarlık

Katılımcıların afet hazır bulunuşluk ve afet okuryazarlık düzeylerinin cinsiyet, eğitim düzeyi ve daha önce doğrudan afete maruz kalıp kalmama durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak üzere, bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Analiz bulgularına göre afet hazır bulunuşluğu cinsiyet açısından farklılaşmazken ($t_{(394)}=1,033; p>0,05$) afet okuryazarlığı kadınlarda ($\bar{x}=33,29\pm 8,23$) erkeklerden ($\bar{x}=31,36\pm 8,85$) daha yüksektir. Benzer şekilde afet hazır bulunuşluğu eğitim düzeyine göre farklılaşmamakta ($t_{(394)}=0,861; p>0,05$) ancak afet okuryazarlığı üniversite mezunlarında ($\bar{x}=33,14\pm 8,32$) lise ve altı eğitim düzeyine ($\bar{x}=30,61\pm 8,86$) sahip olanlara göre daha yüksektir. Hem afet hazır bulunuşluğu ($t_{(394)}=0,741; p>0,05$) hem de afet okuryazarlığı ($t_{(394)}=-0,696; p>0,05$), daha önceden doğrudan afete maruz kalıp kalmamak açısından farklılık göstermemektedir.

Tablo 2

Sosyodemografik Değişkenler, Afet Hazır bulunuşluk ve Afet Okuryazarlık

Değişkenler	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss.	t	p
AHB	Kadın	282	2,45	0,59	1,033	0,30
	Erkek	114	2,38	0,68		
AFOY	Kadın	282	33,29	8,23	2,071	0,03*
	Erkek	114	31,36	8,85		
Değişkenler	Eğitim Düzeyi	n	$\bar{x}$	ss.	t	p
AHB	Lise ve altı	63	2,49	0,60	0,861	0,39
	Üniversite	333	2,42	0,62		
AFOY	Lise ve altı	63	30,61	8,86	-2,533	0,02*
	Üniversite	333	33,14	8,32		
Değişkenler	Afete doğrudan maruziyet durumu	n	$\bar{x}$	ss.	t	p
AHB	Evet	213	2,45	0,61	0,741	0,45
	Hayır	183	2,40	0,62		
AFOY	Evet	213	32,46	8,52	-0,696	0,48
	Hayır	183	33,06	8,37		

*p<0,05

3.3. Değişkenler Arası İlişki ve Afet Okuryazarlığının Afet Hazır bulunuşluğuna Etkisi

Afet okuryazarlığının afet hazır bulunuşluk üzerine etkisi basit doğrusal regresyon analiziyle test edilmiştir. Regresyon analizi öncesinde değişkenler arasındaki korelasyonlar incelenmiş, iki değişken arası pozitif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir ($r=0,316; p<0,01$). Basit doğrusal regresyon analizi sonuçlarına bakıldığında afet okuryazarlığının, afet hazır bulunuşluğunu açıklama gücünün $R^2=0,10$ olduğu, kurulan modelin anlamlı bulunduğu tespit edilmiştir ($F_{(1,394)}=4,737; p<0,05$). Afet okuryazarlığı afet hazır bulunuşluğunu pozitif yönlü yordamaktadır. Afet okuryazarlığında bir birimlik artış, afet hazır bulunuşluk düzeyinde 0.03 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır.

Tablo 3

Değişkenler Arası İlişki ve Afet Okuryazarlığının Afet Hazır Bulunuşluğuna Etkisi

Değişkenler	AHB	AFOY	R^2	t	β	p
-------------	-----	------	-------	---	---------	---

AHB	1	0,316**	0,10	6,613	0,031	0,00*
-----	---	---------	------	-------	-------	-------

*p<0,05; **p<0,01

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmada bireylerin afet okuryazarlığı ile afet hazır bulunuşluk düzeylerinin çeşitli sosyodemografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Ayrıca araştırma, afet okuryazarlığının afet hazır bulunuşluğuna etkisini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 396 kişi katılım sağlamıştır.

Araştırmanın ilk bulgusu katılımcıların afet hazır bulunuşluklarının orta düzeyde olduğudur. Daha önceki çalışmalarda afet hazır bulunuşluk düzeyi ile ilgili farklı bulgular dikkat çekmektedir. Bu araştırma bulgusuna benzer şekilde Kaya vd. (2023) 6 Şubat depremleri sonrasında yüksek eğitim seviyesine sahip olan bireylerle yaptıkları çalışmalarında, bireylerin hazır bulunuşluklarının orta düzeyde olduğunu saptamışken, Ağahan ve Demirbilek (2023) ile Çiftçi-Baykal vd. (2023) araştırmalarında katılımcıların yüksek düzeyde afet hazır bulunuşluğuna sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Yukarıda da değinildiği üzere afetler bireylerin ve toplumların çok boyutlu kayıplar yaşanmasına neden olan yıkıcı olaylardır. Bu yıkım en açık şekilde 6 Şubat depremlerinde kendisini göstermiştir. Etkilenen 10 ilde doğrudan mal ve can kayıpları yaşanmış diğer illerde de depremin etkileri güçlü bir şekilde hissedilmiştir. Böylece afet, doğrudan veya dolaylı olarak tüm toplumu derinden etkilemiştir. Bu durumun da bireylerin afetlere karşı duyarlı hale gelmelerine ve hazırlık yapmalarına neden olmuş olabileceği düşünülmektedir. Bunun yanında bireylerin afet hazır bulunuşluklarının orta düzeyde olması, afetlere karşı duyarlı olduklarını gösterse de tam anlamıyla afetlere hazır olmadıklarını da ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bireylerin ve toplumun afetlere karşı hazırlık düzeylerinin yükseltilmesi için konu hakkında eğitim ve politikalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Bu bağlamda öncelikle, bireylerin afetlere yönelik farkındalıklarını artırmak amacıyla toplumsal eğitim programları düzenlenmelidir. Sosyal hizmet uzmanları, yerel yönetimlerle iş birliği yaparak özellikle dezavantajlı gruplara yönelik hedeflenmiş afet farkındalık eğitimleri sunabilir. Ayrıca, afet okuryazarlığını artırmak için kamuya açık bilgilendirme kampanyaları düzenlenebilir ve bireylerin afet hazırlığı konusundaki bilgiye erişimini kolaylaştıran rehberler, mobil uygulamalar ve dijital materyaller hazırlanabilir.

Araştırmanın ikinci bulgusu afet hazır bulunuşluğunun cinsiyete göre farklılaşmamasıdır. Bulgu literatürle örtüşmektedir (Tercan, 2022). Afet hazır bulunuşluğunun cinsiyete göre farklılaşmaması, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin varsayımların her zaman geçerli olmadığını ve bireylerin afetlere yönelik hazırlık düzeylerinin kişisel farkındalık, eğitim, deneyim ve kaynaklara erişim gibi diğer faktörlerle daha yakından ilişkili olabileceğini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin geleneksel biçimde kadınları ev içi sorumluluklarla, erkekleri ise dış mekanlarla ilişkilendirmesi (Bilican-Gökkaya, 2018), afet durumlarında bu rollere dayalı farklılıkların belirginleşeceği beklentisini doğurabilir. Ancak bu bulgunun ortaya koyduğu gibi, günümüzde kadınlar ve erkekler arasında eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerine katılımın artması, afet farkındalığı çalışmalarının kapsayıcı bir yaklaşımla yürütülmesi ve afet yönetimi süreçlerinde cinsiyet eşitliği perspektifinin benimsenmesi bu farklılıkları ortadan kaldırmış olabilir. Ayrıca, özellikle kentsel alanlarda yaşayan bireylerin afet hazırlığı konusunda benzer kaynaklara erişim imkanlarına sahip olması da bu sonucu açıklayan önemli bir faktör olabilir. Öte yandan bu çalışmanın 6 Şubat depremlerinden kısa süre sonra gerçekleştirilmesi katılımcıların afet hazır bulunuşluklarının cinsiyete göre farklılaşmamasının olası bir nedeni olarak görülebilir. Türkiye'deki birçok ili etkisi altına alan bu depremler, kadın-erkek, genç-yaşlı, herkesi büyük ölçüde derinden etkilemiştir. Bu durum katılımcıların cinsiyetleri fark etmeksizin, afetlere hazır bulunma motivasyonlarının benzer düzeyde etkilenmiş olmasına neden olmuş olabilir.

Araştırmanın üçüncü bulgusu afet hazır bulunuşluğunun eğitim düzeyine göre farklılaşmadığıdır. Literatürde konuyla ilgili farklı sonuçlar dikkat çekmektedir. Tercan (2022) yaptığı çalışmada bireylerin öğrenim durumlarının afet hazır bulunuşluklarını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşırken, Demirci (2023) ile Gökçay ve Çevirme (2023) çalışmalarında kişilerin afetlere hazırlık durumlarının eğitim düzeylerine göre istatistiksel olarak farklılaşmadığını ortaya koymuşlardır. Afet hazır bulunuşluğu ve afetlere hazır olma durumu sosyal, fiziki ve bireysel pek çok değişkenden etkilenebilmektedir (Chan vd., 2014). Afet deneyimi, özyeterlilik, bilgiye erişim, toplumsal dayanıklılık, meslek, ekonomik durum, kaygı, algılanan afet riski ve afetlere hazırlık bilgisi bu faktörlerden bazılarıdır (Lin vd., 2023). Dolayısıyla bireylerin afet hazır bulunuşluklarının eğitim düzeyinden ziyade daha farklı faktörler bağlamında şekillenmiş olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Araştırmanın dördüncü bulgusu afet hazır bulunuşluğunun daha önceden doğrudan afete maruz kalıp kalmamak açısından farklılık göstermediğidir. Literatürde konu hakkında farklı bulgular dikkat çekmektedir. Bu araştırma bulgusunun aksine Demirci (2023), Erkin vd. (2023) ile Onuma vd. (2017) çalışmalarında afet hazır bulunuşluk ve doğrudan afete maruz kalma arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu çalışmada elde edilen bulguyu destekleyecek şekilde Ünal vd. (2022) ise daha önce afete maruz kalan bireylerin yaklaşık %57'sinin afetlere karşı hazır olmadıklarını tespit etmişlerdir. Sattler vd. (2006)'nin kasırga afetini deneyimleyen bireylerle yaptıkları çalışmada, afetlerin üzerinden zaman geçtikçe bireylerin afete hazır bulunuşluk motivasyonlarında azalma yaşandığını saptanmıştır. Bununla birlikte deprem riskinin yüksek olduğu ve bu nedenle iyi gelişmiş altyapısıyla ve afetlere karşı dayanıklılığıyla tanınan Tayvan'da yapılan bir çalışmada, bireylerin doğal afet deneyimlerinin afete hazırlıklarını yükseltmediği ortaya konmuştur (Bian vd., 2022). Bu bağlamda doğrudan afete maruz kalma durumunun afetlere hazırlığı etkileyen bir faktör olduğu görülse de konu hakkında tek belirleyicinin bu olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Nitekim afetlere doğrudan maruz kalan bireylerin kişilik özellikleri, afeti algılayış biçimleri, afetlerden aldıkları maddi ve manevi hasarın ölçüsü gibi faktörler de afetlere yönelik hazırlığı farklı derecelerde etkileyebilir (Bian vd., 2022). Dolayısıyla bireyler, afetlere karşı hazırlıklı olma seviyelerini yalnızca geçmiş afet deneyimlerine değil, aynı zamanda toplumsal olarak sağlanan afet eğitimi, afet okuryazarlığına dair bilinçlendirme çalışmaları ve yerel yönetimlerin afetle ilgili sunduğu hizmetler gibi faktörlere de dayanarak geliştirebilirler. Ayrıca, afet hazırlığına dair bilinç düzeyinin arttığı bir toplumda, doğrudan bir afet yaşanmasa bile bireylerin daha fazla hazırlıklı hale gelmesi beklenebilir. Bu bağlamda, afet hazır bulunuşluğunu arttırmaya yönelik toplum temelli eğitim programları, afetle ilgili bilgi paylaşımı ve kriz yönetimi becerilerinin güçlendirilmesi önemlidir. Ayrıca, yerel yönetimler ve sosyal hizmet profesyonelleri, afetlere hazırlıklı olmanın sosyal destek sistemlerinin güçlendirilmesi ve toplumsal dayanışmanın teşvik edilmesiyle daha etkili hale gelebileceğini unutmamalıdır. Bu sayede, bireylerin sadece afet deneyimi değil, toplumun genel afet hazırlık kapasitesi de göz önünde bulundurularak etkili müdahale stratejileri geliştirilebilir.

Araştırmanın beşinci bulgusu katılımcıların afet okuryazarlıklarının orta düzeyde olduğudur. Bu bulgu alan yazındaki araştırmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir (Genç vd., 2022; Lathifa & Putra, 2022; Yıldırım, 2024). Afet okuryazarlığının toplumların afetlerle başa çıkma, afetlere karşı gerekli hazırlıklarda bulunma ve afet anındaki panik düzeylerini azaltma açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Nitekim afet okuryazarlığı hem afet öncesinde hem afet anında hem de afet sonrasında ihtiyaç duyulan yeteneklerle yakından ilişkilidir (Sørensen, 2012). Bu bağlamda katılımcıların afet okuryazarlığının orta düzeyde olması afetlere yönelik bilgi sahibi olabileceklerini gösterirken afet okuryazarlık düzeylerinin artırılmasının önemini de ortaya koymaktadır. Öte yandan yukarıda da bahsedildiği üzere coğrafi konumu nedeniyle büyük şiddetteki depremlerin sıklıkla yaşandığı, can ve mal kayıplarının yüksek düzeylerde olduğu Türkiye'de toplumun afet okuryazarlık oranının yükseltilmesi oldukça kritik bir durumdur. Bu kapsamda afetlere yönelik ulusal ölçekte hazırlıklarda bulunurken, toplumdaki bireylerin afet okuryazarlığı bilincinin yükseltilmesi konusunda da çalışmalar

yürütülebilir. Sosyal hizmet odağında, afet okuryazarlığını artırmak için daha kapsamlı eğitim programları ve farkındalık yaratma stratejileri önerilebilir. Özellikle sosyal hizmet uzmanları, dezavantajlı gruplara yönelik özel eğitim ve rehberlik programları tasarlamalıdır. Bu programlar, afetlere dair pratik bilgiler ve bireylerin afet hazırlıklarını geliştirmeye yönelik beceriler kazandırmayı hedeflemelidir. Ayrıca, toplum temelli müdahalelerle yerel düzeyde afet hazırlıklarını güçlendirmek ve afet okuryazarlığını artırmak için gönüllü eğitimler ve seminerler düzenlenebilir. Bu tür çalışmalarda, afet okuryazarlığının yalnızca bilgi aktarımıyla sınırlı kalmaması, aynı zamanda afet sonrası psikolojik ve sosyal destek hizmetlerinin de ele alınması önemlidir.

Araştırmanın altıncı bulgusu afet okuryazarlığının kadınlarda, erkeklerden daha yüksek olduğudur. Benzer şekilde Bulut (2023) İstanbul ilindeki yetişkin bireylerle gerçekleştirdiği çalışmada kadınların mükemmel afet okuryazarlık düzeyinde olma olasılıklarının erkeklere oranla daha yüksek olduğunu ve kadın cinsiyetinin afet okuryazarlığını pozitif yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Yine Çelebi ve Durmuş-Sarıkahya (2022) kadınların afet okuryazarlığının erkeklere kıyasla daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Bu durumun kadınların afetlerden daha fazla etkilenmeleri nedeniyle afetlerle ilgili bilgi edinme ihtiyaçlarından kaynaklanabileceği düşünülebilir (Seifi vd., 2018). Nitekim sosyal yaşam içerisinde kadınlar ve erkekler farklı rol ve sorumluluklara sahip olmanın yanı sıra farklı farkındalık ve bilinç düzeylerine sahip olabilmektedir (Türk vd., 2023). Kadınların kendileri dışında toplumdaki diğer bireylere de katkı sağlamak amacıyla afetlere yönelik bilinç düzeylerini arttırmaya çalışıyor olabileceği de düşünülmektedir. Kadınlar afet durumlarında, çocukların, yaşlıların ve diğer savunmasız grupların ihtiyaçlarını göz önünde bulundurma konusunda daha hassas olabileceğinden konu hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarak, afetlerle ilgili bilgi edinmek konusunda da daha istekli olabilirler. Bunun yanında bu çalışmaya katılan kadınların %85,8'inin üniversite mezunu olması, üniversite mezunlarının da afet okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olması da bu sonucu doğurmuş olabilir. Eğitim düzeyinin afet okuryazarlığını pozitif yönde etkilediğine yönelik bulgular çoğunluktadır (Bulut, 2023; Demirdelen, 2020; Demirdelen & Çakıcı, 2021; Fadilah vd., 2020; Sözcü & Aydınöz, 2019; Türker & Sözcü, 2021). Bu çalışmada da aynı yönde bir bulgu ortaya konmuş, eğitim düzeyi arttıkça afet okuryazarlığının yükseldiği tespit edilmiştir. Üniversite eğitiminin bireylerin, daha geniş ve derin bilgilere erişmelerini kolaylaştırabileceği düşünülmektedir. Bu kapsamda bilgi okuryazarlığı kavramı ön plana çıkmaktadır. Bireylerin farklı kaynaklardan bilgiye erişebilmelerini, bu bilgiyi değerlendirebilmelerini ve kullanabilmelerini sağlayan bilgi okuryazarlığının (Bruce, 2000) afet okuryazarlığıyla yakından ilişkili olduğu ve eğitim seviyesinin yükselmesiyle bilgi okuryazarlığının artacağı düşünülmektedir. Nitekim üniversiteler insan ve doğa sorunlarına ışık tutan bilimsel araştırmaların yürütüldüğü eğitim-öğretim kurumlarıdır (Çakın, 1998). Bu kapsamda bu kurumlar bireylerin afetler hakkında araştırmalarda ve okumalarda bulunma isteklerini, yetenekleri ve potansiyelleri artırabilir ve eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirebilir. Sosyal hizmet perspektifinden bakıldığında ise kadınların afet okuryazarlığını artırmak için toplumsal cinsiyet duyarlı eğitim programları düzenlenebilir. Bu programlar, kadınların afetlere dair bilgi düzeylerini yükseltirken, aynı zamanda onların güçlendirilmesini de sağlayabilir. Ayrıca, afetlere hazırlık konusunda erkeklerin de bilinçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde eğitimler verilmesi, toplumda genel bir farkındalık oluşturabilir. Sosyal hizmet uzmanları, toplumun her kesimine yönelik afet eğitimi ve hazırlık programları sunarak, afetlere karşı daha dayanıklı ve bilgili bireyler yetiştirilmesine katkıda bulunabilirler.

Araştırmanın yedinci bulgusu afet okuryazarlığının daha önceden doğrudan afete maruz kalıp kalmamak açısından farklılık göstermediğidir. Yapılan literatür incelemesinde ise yaşanan afet deneyiminin afet okuryazarlık düzeyini yükselttiğini ortaya koyan çalışmalara rastlanmaktadır (Bulut, 2023; Çelebi & Durmuş-Sarıkahya, 2022; Erkin vd., 2024; Sözcü & Aydınöz, 2019). Literatürdeki bu bulguların, kişisel deneyimlerin ve travmatik olaylara doğrudan maruz kalmanın bireylerin bilgi ve

bilinç düzeyleri üzerinde etkili olabileceği ifade edilmektedir (Kaya & Türk, 2023). Nitekim afete doğrudan maruz kalmak, bireylerin afetlere karşı daha hazırlıklı olmalarını ve gerekli önlemleri daha iyi anlamalarını sağlayan önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Demirdelen & Çakıcı, 2021). Öte yandan bu çalışmada doğrudan afete maruz kalıp kalmamak açısından afet okuryazarlık düzeyinin farklılaşmaması, çalışmanın 6 Şubat depremlerinden kısa bir süre sonra gerçekleştirilmesinden dolayı olabilir. Nitekim bu depremlere ait dehşet içerikli görüntüler, depreme maruz kalan bireylerin kurtarılma/ölüm anları ve deprem sonrası ortaya çıkan güç yaşam koşulları; medya, internet ve kitle iletişim araçlarında uzun bir süre yer almış, bu durum depreme doğrudan maruz kalanların yanı sıra depreme dolaylı olarak şahit olan kişilerinde travmatik deneyimler yaşamlarına neden olmuştur. Bu nedenle katılımcıların afet okuryazarlıkları, doğrudan afete maruz kalıp kalmaları açısından farklılık göstermemiş olabilir.

Araştırmanın son bulgusu; afet okuryazarlığı ile afet hazır bulunuşluğu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu, afet okuryazarlığının afet hazır bulunuşluğunu pozitif yönde etkilediğidir. Bulgu literatürdeki görüşlerle benzerlik göstermektedir. Güngör (2023) öğretmen adayları ile yapmış olduğu çalışmada, afetlere ilişkin okuryazarlık ve bilgi düzeylerinin toplumsal boyutta afet bilinci ve afet hazır bulunuşluğu ile yakından ilişkili olduğunu ve afet okuryazarlığının bu noktada kritik bir öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Asshiddiqi vd. (2021) de benzer şekilde afet okuryazarlığı ile afetlere hazırlıklı olmanın birbiriyle ilişkili olduğunu belirterek afet okuryazarlığının afetlere hazır bulunma durumunun temel bileşenlerinden biri olduğunu ifade etmektedir. Bulut (2023) ise afetlere hazırlıklı olma ve afet farkındalık düzeylerinin afet okuryazarlığının artırılmasıyla yükseltilebileceği vurgulayarak muhtemel risk ve kayıpların en aza indirgenebileceğini öne sürmektedir. Hindistan’da sel tehlikesi altında bulunan bireylerle yapılan bir çalışmada da afet okuryazarlığı ve afet hazır bulunuşluğu arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Mishra & Suar, 2011). Afet okuryazarlığının, bireylerin afetlere yönelik riskleri daha iyi anlamalarına ve olası senaryolar karşısında bilinçli davranmalarına yardımcı olabilecek bir faktör olduğu düşünülmektedir. Nitekim afet okuryazarlığı, bireylere afet riskleri, afet öncesi, sırası ve sonrasındaki doğru davranışları öğretirken, aynı zamanda afetlere karşı psikolojik ve sosyal dayanıklılıklarını geliştiren bir süreçtir. Bu durum, bireylerin afetlere daha iyi hazırlanmalarına ve bu süreçte daha bilinçli hareket etmelerine olanak tanımaktadır. Dolayısıyla afet okur yazarlığı, kişilerin temel hayatta kalma ve müdahale becerilerinin gelişmesine, çevresel riskleri daha net bir şekilde tespit etmelerine, toplumsal sorumluluk bilinçlerini arttırmaya ve genel olarak afetlere karşı farkındalık kazanmalarına destek olabilir. Bu bağlamda afetler hakkında edinilen bilgi ve farkındalığın ise afet hazır bulunuşluğunu olumlu düzeyde etkilemesi beklendik bir sonuçtur. Nitekim afetler hakkında bilgi sahibi olmak birey, grup ve toplulukların afete hazırlıklı olma motivasyonu artıracaktır. Bu noktada afet okuryazarlığının artırılması için toplumsal düzeyde eğitim programları ve farkındalık kampanyaları düzenlenmesi önerilebilir. Bu programlar, özellikle risk altındaki topluluklarda afetlere yönelik bilgi eksikliklerini gidermeyi ve afetlere karşı hazırlıklı olma bilincini artırmayı hedeflemelidir. Ayrıca, afet okuryazarlığını güçlendirecek psikososyal destek ve eğitim materyalleri oluşturulabilir. Bunun yanı sıra sosyal hizmet uzmanları, afet sonrası toplumsal iyileşme süreçlerine dahil olmalı ve afet okuryazarlığının psikolojik sağlık üzerindeki etkilerini dikkate alarak toplumsal yardımlaşma ağlarını güçlendirecek müdahalelerde bulunabilirler.

Sonuç olarak, afetler, fiziksel ve sosyal çevreyi ciddi şekilde etkilediğinden dolayı özellikle afeti yaşayan topluluklar üzerinde çeşitli sosyal risklerin görülme olasılığı yüksektir. Ayrıca afetler, beklenmedik bir şekilde oluştukları için de afetlere hazırlık sürecinde sosyal hizmet disiplinin krize müdahale ve güçlendirme yaklaşımlarından yararlanmak önemlidir. Afet hazır bulunuşluğu ve afet okuryazarlığında temel amaç afete maruz kalan bireylerin en az hasarla en kısa sürede normal hayata

dönmelerinin sağlanmasıdır. Sosyal hizmetin güçlendirme kuramı ve krize müdahale yaklaşımında da afetzedelerin afet sonrası travmalarını hızlı bir şekilde atlatarak eski normal hayatlarına dönmeleri amaçlandığından dolayı afet hazır bulunuşluk ve afet okuryazarlığı çalışmalarında sosyal hizmetin önemli iki kuramı olan güçlendirme kuramı ve krize müdahale yaklaşımının kullanılması mikro ve makro boyutlarda bireyler ve toplumlar için fayda sağlayacaktır. Öte yandan afet hazır bulunuşluk ve afet okuryazarlığı süreçlerinde sosyal hizmet disiplinin etkin rolü ortaya çıkacaktır. Bu bağlamda bireylerin afet okuryazarlığı ve afet hazır bulunuşluk düzeylerini arttırmak için sosyal hizmet uzmanlarına da önemli görevler düştüğü söylenebilir. Sosyal hizmet uzmanları sosyal değişim ajanı ve öğretici rollerini (Aydemir vd., 2024) üstlenerek afetler konusunda farkındalık oluşturmaya yönelik çalışmalara odaklanmalıdır. Özellikle afetlerin öncesinde mikro, mezo ve makro boyutlarda afetlere hazırlık çalışmaları sosyal hizmet uzmanları tarafından planlanmalıdır. Mikro boyutta afet okuryazarlığı ve hazır bulunuşluğun artırılması için bireylerin aileleri ve bulundukları sosyal çevrelerini de ele alarak bütüncül bir şekilde afet planları hazırlanmalı, bireylerin afet ile karşılaştığında kaynaklara ulaşacakları kurum ve kuruluşların bilgisi afet hazırlık sürecinde verilmelidir. Mezo boyutta ise kırılgan grupta olan kadın, engelli, yaşlı, çocuk gibi kesimlerin afetlerden etkilenmesini önlemek adına politikalar oluşturulmalıdır. Afet sonrasında dayanışma ve yardımlaşma için topluluklar arasında sosyal sermaye güçlendirilmelidir. Toplulukların afet hazır bulunuşluklarının artırılması için ilk yardım eğitimleri verilmelidir. Makro boyutta ise eksik politika ve hizmetlerin belirlenerek afetlere hazır bir toplum oluşturmaya sağlanmalıdır. Ayrıca tüm toplumun farklılıklarını da göz önünde bulundurarak kapsayıcı afet planları da hazırlanmalıdır (Kılıç-Ceyhan, 2023). Son olarak, afet okuryazarlığı toplumdaki dayanışma ve yardımlaşma kültürünü güçlendirmektedir. Bu durum afetlerde insanların birbirlerine destek olmalarını ve toplumun daha hızlı bir şekilde toparlanmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla, afet okuryazarlığı, afetlere hazırlıklı olmayı ve afetler sonrasında bireylerin bilinçli davranmalarını destekleyebilir (Chu vd., 2018).

5. Kaynakça

- AFAD- Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı. (2023, 6 Şubat). *Kahramanmaraş-Pazarcık'ta meydana gelen deprem hakkında bilgilendirme*. <https://www.afad.gov.tr/kahramanmaraş-pazarcıkta-meydana-gelen-deprem-hakkında-bilgilendirmee-merkezicerik> . [Erişim Tarihi:12 Mayıs 2023].
- Ağahan, M., & Demirbilek, Ö. (2023). Öğretmenlerin afet hazır bulunuşluklarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(3), 735-744. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.1331189>
- Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 1-15.
- Arı, F. (2023). Depremlerde kriz yönetimi ve paydaşlarla çalışma. İ. Aydemir & M. Öztürk (Ed.), *Afet ve krizlerde sosyal hizmet içinde* (ss. 281-310). Akademisyen.
- Asshiddiqi, M. R., Vitasari, M., & Biru, L. T. (2021). Validity of disaster e-book to improve disaster literacy skills at junior high school. *Jurnal Pena Sains*, 8(2), 79-87. <http://dx.doi.org/10.21107/jps.v8i2.12204>
- Aydemir, İ., & Öngören, B. (2023). Afetlerde sosyal hizmet. İ. Aydemir & M. Öztürk (Ed.), *Afet ve krizlerde sosyal hizmet içinde* (ss. 37-55). Akademisyen.
- Aydemir, İ., Öztürk, M., Toğa, H., & Türk, A. (2024). Sosyal hizmetin tanımlanması-amaçları-temel ilkeleri. İ. Aydemir & M. Öztürk (Ed.), *Sosyal Hizmete Giriş içinde* (ss. 1-17). Akademisyen.

- Bian, Q., Liang, Y., & Ma, B. (2022). Once bitten, twice shy? Does the public adopt more disaster preparedness practices after experiencing more disasters. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 77, 2-11. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2022.103057>
- Bilican-Gökkaya, V. (2018). *Toplumsal cinsiyet ve aile içinde kadına yönelik şiddet*. Gece Kitaplığı.
- Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals* (1st ed.). Longman Group.
- Bruce, C. (2000). Information literacy programs and research: An international review. *The Australian Library Journal*, 49(3), 209-218. <https://doi.org/10.1080/00049670.2011.10722652>
- Bulut, A. (2023). Bireylerin afet okuryazarlığı düzeylerini etkileyen faktörlerin sıralı lojistik regresyon analizi ile incelenmesi. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3), 691-709. <https://doi.org/10.35341/afet.1297045>
- Chan, E. Y., Kim, J. H., Lin, C., Cheung, E. Y., & Lee, P. P. (2014). Is previous disaster experience a good predictor for disaster preparedness in extreme poverty households in remote Muslim minority based community in China? *Journal of Immigrant and Minority Health*, 16, 466-472. <https://doi.org/10.1007/s10903-012-9761-9>
- Chu, Y. M., Chang, T. C., Tsai, C. C., & Lin, H. L. (2018, November 16-18). Study of disaster prevention education for senior vocational high school sustainable campus in Taiwan. In *2018 IEEE International Conference on Advanced Manufacturing* (pp. 418-421). Yunlin.
- CNNTÜRK (2023, 19 Haziran). *115. gün! Depremde ölü sayısı ne kadar oldu, güncel yaralı sayısı kaç? Hangi ilde kaç bina yıkıldı, kaç kişi öldü?* <https://www.cnnturk.com/turkiye/106-gun-depremden-olu-sayisi-ne-kadar-oldu-guncel-yarali-sayisi-kac-hangi-ilde-kac-bina-yikildi-kac-kisi-oldu>. [Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2023].
- Cochran, W.G. (1963). *Sampling techniques*. John Wiley and Sons.
- Çakın, İ. (1998). Üniversitelerimizin bilgiye erişim ortamları: Genel değerlendirme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı, 37-67.
- Çalışkan, C., & Üner, S. (2023). Measurement of disaster literacy in Turkish society: Disaster literacy scale (DLS) design and development process. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 17, e211. <https://doi.org/10.1017/dmp.2022.147>
- Çelebi, İ., & Durmuş-Sarıkahya, S. (2022). Üniversite öğrencilerinin afet okuryazarlığı durumunun değerlendirilmesi. *4. Uluslararası Afet & Dirençlilik Kongresi İklim Değişikliği & Güvenli Kentler içinde* (ss.9-14). Eskişehir Teknik Üniversitesi.
- Çiftçi-Baykal, D., Kardaş-Özdemir, F., & Beydağ, K. (2023). Disaster preparedness of university students in nursing and midwifery education and affecting factors. *Social Sciences Research Journal*, 12(3), 401-411.
- Demirci, C. (2023). İlk yardım eğitimi alan bireylerin ilk yardım becerileri ve afet hazır bulunuşluk düzeyleri. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(2), 92-101.
- Demirdelen, S. (2020). *Osmaniye ili merkez ilçesinde görev yapan ilkokul/ortaokul öğretmenlerinin doğal afet okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi* (Tez No. 623161) [Yüksek lisans tezi, Gümüşhane Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Demirdelen, S., & Çakıcı, A. B. (2021). İlkokul/ortaokul öğretmenlerinin doğal afet okuryazarlık düzeyleri: Osmaniye ili örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(3), 532-541. <https://doi.org/10.37989/gumussagbil.870607>
- DHA. (2023, 19 Mart). *Şanlıurfa'daki selde 3 bin 154 kişi zarara uğradı, kayıp tır şoförü aranıyor*. <https://www.dha.com.tr/foto-galeri/sanliurfadaki-selde-3-bin-154-kisi-zarara-ugradi-kayip-tir-soforu-araniyor-2223633> . [Erişim Tarihi:23 Mart 2023].
- Erbay, E. (2019). Güç ve güçlendirme kavramları bağlamında sosyal hizmet uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(42), 41-64. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.546674>
- Erkin, Ö., Aslan, G., Öztürk, M., Çam, B., & Ödek, Ş. (2023). Hemşirelerin genel afete hazırlık durumları ve etkileyen faktörler. *Forbes Journal of Medicine*, 4(3), 305-314. <https://doi.org/10.4274/forbes.galenos.2023.32659>
- Erkin, Ö., Yenigün, S., Gümüş, C., Coşğun, M., & Aslan, G. (2024). Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) afet eğitimlerinin hemşirelik öğrencilerinin afet yönetimi algısına etkisi. *Afet ve Risk Dergisi*, 7(1), 47-61. <https://doi.org/10.35341/afet.1420631>
- Erkin-Geyiktepe, Ö. (2023). *Afet hemşireliği dersinin hemşirelik öğrencilerinin afet okuryazarlıklarına ve hazırlık algılarına etkisi* (Tez No. 808310) [Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Fadilah, M., Permanasari, R., & Maryani, E. (2020). The level of disaster literacy of earthquake-experienced students in mathematics and science Faculty of State University in Indonesia. *Journal of Engineering Science and Technology*, (Special Issue 1), 30-38.
- Genç, F. Z., Yıldız, S., Kaya, E., & Bilgili, N. (2022). Disaster literacy levels of individuals aged 18–60 years and factors affecting these levels: A web-based cross-sectional study. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 76, 102991. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2022.102991>
- Gökçay, G., & Çevirme, A. (2023). Bireylerin afet hazırlık inançlarının, demografik veriler, umutsuzluk ve kadercilik eğilimleri bağlamında incelenmesi. *Journal of Awareness*, 8(4), 449-464. <https://doi.org/10.26809/joa.2155>
- Güngör, M. (2023). Öğretmen adaylarının afete hazırlık ve zarar önleme ile ilgili bilgi düzeyleri hakkında bir afet okur yazarlığı incelemesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (3), 770-780. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.1358517>
- Habertürk (2023, 13 Şubat). *Depremde kaç bina çöktü? Resmi rakam açıklandı*. <https://www.haberturk.com/depremde-kac-bina-coktu-resmi-rakam-aciklandi-2023-depremde-kac-bina-hasar-gordu-3564717> . [Erişim Tarihi: 15 Mart 2023].
- Işıkhani, V. (2021). Afetlere müdahale eden yardım personelini güçlendirme. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 7(2), 399-406. <https://doi.org/10.21324/dacd.893075>
- Kadioğlu, M. (2011). *Afet yönetimi beklenilmeyeni beklemek en kötüsünü yönetmek*. T.C. Marmara Belediyeler Birliği.
- Kadioğlu, U. B., & Uncu, F. (2018). Disaster awareness research in family health centers: The case of Elâzığ. *Journal of Current Researches on Health Sector*, 8(2), 1-10. <https://doi.org/10.26579/jocrehes.8.2.1>
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel.

- Kaya, S., & Türk, A. (2023). Afetlerde psikososyal destek profesyonellerinin travmaya müdahale becerilerinin incelenmesi. A. Bilgili & B. Hanedan (Ed.), *Sağlık Bilimlerinde Güncel Tartışmalar 7* içinde (ss.646-655). Bilgin Kültür Sanat.
- Kaya, S., Öztürk, M., & Türk, A. (2023). Yükseköğrenim düzeyine sahip bireylerde depreme hazır bulunuşluğu etkileyen sosyodemografik faktörler. M. Bulut & Z. Karacagil (Ed.), *5th International Congress on Multidisciplinary Social Sciences* içinde (ss.197-204). Bidge.
- Kılıç-Ceyhan, E. (2023). Afetlere müdahalede sosyal hizmetin çok boyutlu rolü. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(2), 779-786.
- Kundak, S., & Kadioğlu, M. (2011). *İlk 72 saat*. AFAD.
- Lathifa, E., & Putra, R. D. (2022). *Disaster literacy level of indonesian college students in Izmir, Turkiye*. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4211467. [Erişim Tarihi:12 Haziran 2023].
- Lin, H., Liu, G., Cui, Y., & Gong, K. (2023). *Factors influencing preparedness behavior for different lead time disasters*. <https://assets-eu.researchsquare.com/files/rs-2929623/v1/5b8fa99d-1ef5-407b-83a3-7f7171ca4fd9.pdf?c=1693946199>. [Erişim Tarihi:12 Haziran 2023].
- Malmin, N. P. (2021). Historical disaster exposure and household preparedness across the United States. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 15(1), 58-64. <https://doi.org/10.1017/dmp.2019.123>
- Mavili-Aktaş, A. (2003). Kriz durumlarında sosyal hizmet müdahalesi. *Kriz Dergisi*, 11(3), 37-44. https://doi.org/10.1501/Kriz_00000000196
- Mishra, S., & Suar, D. (2011). Effects of anxiety, disaster education, and resources on disaster preparedness behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 42, 1069-1087. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2011.00853.x>
- Mufit, F., Asrizal Hanum, S. A., & Fadhilah, A. (2020). Preliminary research in the development of physics teaching materials that integrate new literacy and disaster literacy. *Journal of Physics: Conference Series* içinde (Sempozyum). Sumatra: Endonezya.
- Onuma, H., Shin, K. J., & Managi, S. (2017). Household preparedness for natural disasters: Impact of disaster experience and implications for future disaster risks in Japan. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 21, 148-158. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2016.11.004>
- Sattler, D. N., Kaiser, C. F., & Hittner, J. B. (2000). Disaster preparedness: Relationships among prior experience, personal characteristics, and distress. *Journal of Applied Social Psychology*, 30(7), 1396-1420. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2000.tb02527.x>
- Seifi, B., Ghanizadeh, G., & Seyedin, H. (2018). Disaster health literacy of middle-aged women. *Journal of Menopausal Medicine*, 24(3), 150-154. <https://doi.org/10.6118/jmm.2018.24.3.150>
- Sørensen K, Van Den Broucke S, Fullam J, ... & Brand, H. (2012). Health literacy and public health: A systematic review and integration of definitions and models. *BMC Public Health*, 12(80), 1-13. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-12-80>
- Sözcü, U., & Aydınöz, D. (2019). Öğretmen adaylarının doğal afet okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *International Journal of Geography and Geography Education*, 40, 79-91. <https://doi.org/10.32003/iggei.566164>

- Sutton, J., & Tierney, K. (2006). *Disaster preparedness: concepts, guidance, and research*. University of Colorado Boulder.
- Şahin, M. (2024). Afetlerde krize müdahale: Kahramanmaraş depreminde aile ve sosyal hizmetler bakanlığının çalışmaları. *Sosyal Sağlık Dergisi*, 4(2), 17-50. <https://doi.org/10.69514/sosyalsaglik.1474413>
- Şentuna, B., & Çakı, F. (2020). Balıkesir örnekleminde bir ölçek geliştirme çalışması: Afet hazır bulunuşluk ölçeği. *İdeal Kent*, 11(31), 1959-1983. <https://doi.org/10.31198/idealkent.728896>
- T.C. İletişim Başkanlığı. (2019, Nisan 22). *AFAD, Türkiye’de meydana gelen doğal afetlere ilişkin rapor yayımladı*. https://www.iletisim.gov.tr/turkce/yerel_basin/detay/afad-tuerkiyede-meydana-gelen-doal-afetlere-ilikin-rapor-yaymlad . [Erişim Tarihi:17 Ocak 2025].
- Tercan, B. (2022). Afete dirençlilikte bireylerin afetlere hazırlığının incelenmesi: Erzincan ili örneği. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(1), 261-269. <https://doi.org/10.35341/afet.1063790>
- Tüfekci, Ö. K. (2023). *Depremlerde hazır bulunuşluk senaryoları ve hazır bulunuşluğa yönelik bir model önerisi*. M. Öztürk & M. Kırca (Ed.), Kahramanmaraş Merkezleri Depremler Sonrası İçin Akademik Öneriler içinde (ss. 37-46). Özgür.
- Türk, A. (2022). Deprem özelinde engelli bireylere duyarlı afet yönetimi modeli. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(1), 61-77. <https://doi.org/10.35341/afet.1078869>
- Türk, A., & Bilican-Gökkaya, V. (2023). Deprem sonrası çocukların karşılaşabileceği psikososyal riskler ve sosyal hizmet. İ. Aydemir & M. Öztürk (Ed.), *Afet ve krizlerde sosyal hizmet içinde* (ss.163-187). Akademisyen.
- Türk, A., & Kaya, S. (2023). Deprem sonrası psikososyal destek uygulamalarında merhamet yorgunluğunun psikolojik sağlamlığa etkisi: Sosyal hizmet uzmanları üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 81-91. <https://doi.org/10.57114/jswrpub.1312507>
- Türk, A., Çevik, B., & Kaya, S. (2023). Toplumsal cinsiyet algısının şiddet eğilimine etkisinde toplumsal cinsiyet eğitiminin aracılık rolü. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 6(2), 423-443. <https://doi.org/10.33708/ktc.1295983>
- Türk, A., Öztürk, M., & Kaya, S. (2024, 8-10 Mart). Yetişkinlerde afet hazırbulunuşluğu, travma sonrası stres bozukluğu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Karadeniz 15th International Conference on Social Sciences içinde* (ss.10-17). Rize, Türkiye.
- Türker, A., & Sözcü, U. (2021). Examining natural disaster literacy levels of pre-service geography teachers. *Journal of Pedagogical Research*, 5(2), 207-221. <https://doi.org/10.33902/JPR.2021270164>
- Uluğ, A. (2009). *Nasıl bir afet yönetimi*. https://www.tmmob.org.tr/sites/default/files/dc4876f3f08201c_ek.pdf. [Erişim Tarihi:15 Haziran 2023].
- Usta, G. (2023). Dünya’da meydana gelen afetlerin istatistiksel olarak analizi (1900-2022). *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 172-186. <https://doi.org/10.36362/gumus.1138791>
- Ünal, S., Adal, M., Gönen, T., & Yıldırım, H. (2022). Uşak ilinin afet farkındalığı ve afete karşı hazırlık durum araştırması. *Uşak Üniversitesi Fen ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 6(2), 113-125. <https://doi.org/10.47137/usufedbid.1191514>

- Wahle, T., & Beatty, G. (1993). *Emergency management guide for business & industry*. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/emergency-management-guide-business-and-industry>. [Erişim Tarihi:17 Haziran 2023].
- Yıldırım, F. (2024). Özel eğitim bölümü öğrencilerinin doğal afet okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 70, 144-165. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.1405004>
- Yıldız, T., Özge, E. R., & Metin, Ö. (2024). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet hazırbulunuşluk seviyelerinin incelenmesi. *International Journal of Geography and Geography Education*, 51, 48-67. <https://doi.org/10.32003/igge.1333070>